

University of Groningen

Lettország: állampolgárnak lenni vagy nem (állampolgárnak) lenni?

Ambrus, M.

Published in:
Külügyi Szemle

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2004

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Ambrus, M. (2004). Lettország: állampolgárnak lenni vagy nem (állampolgárnak) lenni? *Külügyi Szemle*, 2004(3-4), 31-40.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Lettország: állampolgárnak lenni vagy nem (állampolgárnak) lenni?

Ambrus Mónika

AXIII. században Lettország szinte teljes területe német és dán fennhatóság alatt állt. Később nagy része Livóniához tartozott, amely kis államok konglomerátumaként működött egyrészt a lovagrendek, másrészt az egyház irányítása alatt. A XVI. században azonban Rettegett Iván megtette az első lépéseket, hogy Livóniát beolvassza az Orosz Birodalomba. Ez 1721-ben történt meg ténylegesen, az északi háborút lezáró békeszerződéssel. Ugyanakkor még ebben az időben is a balti németek jelentették a társadalom felső réteget, és a német volt a hivatalos nyelv egészen a XIX. század végéig.¹ Lettország először 1918. november 18-án vált függetlenné, mely 1940-ig tartott, amikor is Szovjetunió okkupálta a területet. 1990. május 4-én *de jure* újra függetlenné nyilvánította magát, önállóságát azonban *de facto* csak 1991. augusztus 21-én nyerte vissza.

Lettország tehát történelmileg heterogén etnikai összetételű ország. Az országban – a 2002-es népszámlálási adatok szerint – 2336818-an laknak. A lakosság 58,3 százaléka lett nemzetiségű, 29,1 százaléka orosz, négy százaléka belorusz és 2,6 százaléka ukrán. Emellett élnek itt még viszonylag nagy számban lengyelek, litvánok, észtek és zsidók. Összesen 974 352 azoknak a száma, akik nem lett nemzetiségűek. Ezen személyek 52,5 százaléka nem rendelkezik semmilyen állampolgársággal, vagyis nem állampolgár. Ez 511 357 személyt jelent, közülük 343 170 orosz. Az állampolgársággal nem rendelkezők a lakosság szinte negyedét teszik ki (21,9 százalék).²

Arra a kérdésre, hogy miért ilyen magas ez az arány, nem könnyű egyértelmű választ adni. Először tisztázni kell, milyen státusuk van, lehet az egyes személyeknek Lettországban, valamint vizsgálni kell ezeknek a státusoknak az egymáshoz való viszonyát.

A balti országok közül legkésőbb, 1994-ben elfogadott, majd azóta többször – 1995-ben, 1997-ben és 1998-ban – módosított *állampolgársági törvény* a következő státusokat határozza meg: állampolgár, idegen, hontalan és nem állampolgár.³

Állampolgárok azok, akik 1940. június 17-én lett állampolgárok voltak, valamint az ő leszármazottaik, kivéve ha 1940. május 4-ét követően más állam állampolgárságáért folyamodtak; emellett azok, akik honosítással vagy a törvényben előírt más módon jutnak állampolgársághoz; az ismeretlen szülők Lettországban talált gyermekei és a Lettor-

szágban élő árvák s azon gyermekek, akiknek szülei születésük pillanatában lett állampolgárságúak. Idegen az a személy, aki egy külföldi állam állampolgára vagy más állam nemzetiségéhez tartozó személy.⁴ Hontalan, aki semmilyen állam törvényei szerint sem tekinthető valamely állam állampolgárának vagy valamely állam nemzetiségéhez tartozónak. Végül nem állampolgár az, aki sem Lettország, sem más állam állampolgárságával nem rendelkezik, a volt Szovjetunió állampolgárának státusáról szóló törvény hatálya alá tartozik.⁵ Ez utóbbi, 1995. április 12-én elfogadott törvény azon személyeket érinti, akik az egykori Szovjetunió állampolgárai voltak, illetve az ő gyermekeiket, akik a Lett Köztársaság területén tartózkodnak, s akik egyidejűleg megfelelnek a következő kritériumoknak is: nem lett állampolgárok s nem állampolgárai semmilyen más országnak, 1992. július 12-én Lettországban regisztrálták őket.⁶ Ugyanakkor a törvény többek között nem alkalmazandó azokra, akik katonai vagy civil szakértőként az Orosz Föderáció Lettország területén operáló katonai egységeinek működésével és leszerelésével foglalkoztak; akiket 1992. január 28-át követően bocsátottak el a hadsereg kötelékéből – ha ezen időpontban nem voltak Lettország állandó lakosai vagy nem családtagjai valamely lett állampolgárnak; ezen személyek házastársaira és családtagjaira, ha a hadseregnél szolgáló személy szolgálataival összefüggésben érkeztek Lettországba.⁷

A törvények tehát egyértelműen a *jus sanguinis* elvén alapulnak, vagyis a szülők állampolgárságát veszik alapul a gyermek állampolgárságának meghatározásakor. Ettől csak abban az esetben térnek el, ha a szülők nem ismertek, vagyis csak ekkor alkalmazák a *jus soli* elvét, az adott állam területén való születésen alapuló elvet.

De mi történik akkor, ha két nem állampolgárnak születik gyermeke Lettországban? Vajon ekkor melyik elvet alkalmazzák? Erre a – nem ritka – esetre a törvényalkotók – természetesen politikai kompromisszum eredményeként – egy sajátos megoldást dolgoztak ki, mintegy átmenetet a *jus soli* és a *jus sanguinis* elve között. Ilyen helyzetben ugyanis nem jutnak ezek a hontalan gyermekek automatikusan állampolgársághoz: tehát nem érvényesül ebből a szempontból a *jus soli* elve, amelyet a legtöbb állam ilyen helyzetben alkalmazandónak tart,⁸ hogy elkerüljék az úgynevezett negatív hatásköri összeütközést az említett elveket illetően. A szülőknek kérvényezniük kell gyermekük lett állampolgárként való elismerését, ami nem jár semmilyen vizsgakötelezettséggel. Tehát elismerésről van szó, nem honosításról, s tekintve, hogy pusztán formalitás az eljárás, a *jus soli* elve alkalmazásának is tekinthető.⁹ Ez a szabály azonban csak azokra a gyermekekre vonatkozik, akik 1991. augusztus 21-e után születtek.¹⁰

A státusok tisztázását követően lássuk, hogyan lehet lett állampolgársághoz jutni egy nem állampolgárnak. Ennek három útja van: egyrészt a már említett *elismerés*, másrészt a *honosítás*, harmadrészt a *regisztráció*.

Ezek közül a legegyszerűbb eljárás a regisztráció, ugyanis ez azon személyekre vonatkozik, akik 1940. június 17-én Lettország állampolgárai voltak és az ő leszármazottaikra. Az eljárás megközelítőleg egy hónapig tart és ingyenes.¹¹

Az elismerés szintén egyszerű eljárásnak tekinthető: ugyancsak egy hónapot vesz igénybe, s a kérvényezőnek nem kell eljárási díjat fizetnie, ezen felül nem jár vizsgakötelezettséggel sem. Ez azon – 1991. augusztus 21-e után született – gyermekeket érintő eljárás, akiknek mindkét szülője non-citizen vagy hontalan. 1999. február 5-től kezdve fogadnak el ilyen kérvényeket a Honosítási Hivatalnál (*Naturalizācijas Pārvalde*).¹²

2004. augusztus 31-ig 2803 ilyen kérvény érkezett, melyből 2320 esetben eleget tettek az elismerés iránti kérésnek, 11 kérelmet utasítottak el. 2003-ban az év végéig mindössze 356 ilyen kérelmet kaptak, s ez a szám még 2004 elején, az adott évre vonatkozóan is igen alacsony volt. Ezért 2004 áprilisában a Honosítási Hivatal kampányt indított, hogy ösztönözze az állampolgárságot elismerés útján kérvényezőket és ezzel csökkentse a hontalanok számát. A kampány során leveleket küldtek lett és orosz nyelven minden olyan családhoz, akik ilyen helyzetben voltak. Tájékoztatták őket a lehetőségekről, az eljárás folyamatáról stb. Ezt követően a kérvények száma megháromszorozódott, s 2004. augusztus 31-ig 1436-an adtak be ilyen kérvényt. Augusztusig a kérelmek száma elérte már az előző évinek a négyszeresét.¹³ A kérvényt addig lehet benyújtani, míg a gyermek be nem tölti a 15. életévét. Ekkor ugyanis már alá kell vetnie magát a honosítási eljárásnak, mely a legbonyolultabbnak tekinthető.

A három procedura közül a honosítási eljárás a legösszetettebb és a leghosszabb folyamat – megközelítőleg hat hónapot vesz igénybe. Ez az eljárás már nem ingyenes: húsz lat, illetve három lat az eljárási díj.¹⁴ Az általános eljárási díj húsz lat, míg a szegényeknek, a munkanélkülieknek, a kettőnél többgyermekes családoknak, a nyugdíjasoknak, a meghatározott kategóriába tartozó fogyatékkal élőknek és a diákoknak három lat. Azoknak, akik súlyos fogyatékkal élnek, a politikailag elnyomottaknak, az árváknak, valamint a szociális ellátásból élőknek az eljárás teljesen ingyenes.¹⁵

Csak azon személyek folyamodhatnak ily módon állampolgárságért, akiknek állandó tartózkodási helyük 1990. május 4-től számítva legalább öt éve Lettországban van. Azok számára, akik 1992. július 1-jét követően érkeztek az országba, az ötéves időszak számításának kezdő időpontjára az állandó tartózkodási engedély kiállításának dátuma az irányadó. Emellett törvényes bevételi forrással kell rendelkezniük.¹⁶

Ez utóbbi kitélt az EBESZ nemzeti kisebbségi főbiztosa korábban sokat kritizálta – tekintve hogy a munkanélküliek egy idő után nem rendelkeznek törvényes bevétellel, s nekik akkor nem állna módjukban ezen eljárásban részt venni.¹⁷ A Honosítási Hivatal azonban egy bank által kiállított olyan igazolást is elfogad törvényes bevételként, mely tanúsítja, hogy az érintett személy az adott banknál betétet helyezett el. S betétnek minősül már három lat elhelyezése is. Tehát ez utóbbi kitétel alapvetően nem akadály a kérvényezés elindításának.

Az eljárási díj megfizetése mellett vizsgakötelezettségük is van a honosításért folyamodóknak: a lett nyelv, történelem és alkotmány ismeretéről kell bizonytságot adniuk, és tudniuk kell a nemzeti himnusz szövegét. Emellett lojalitási esküt kell tenniük. Ter-

mészletesen a leginkább kritizált pontja a honosítási eljárásnak a nyelvtudás bizonyítása és a történelem-, valamint az alkotmányossági vizsga.¹⁸ Azonban a kérvényező 93,7 százaléka sikeres a nyelvvizsga terén, s 90,5 százalék az alkotmányossági és a történelemvizsgán.¹⁹ Részben az EBESZ nemzeti kisebbségi főbiztosának ajánlásai²⁰ hatására enyhítettek a követelményeken is, a felkészüléshez nyomtatványokat adtak ki, s egyszerűsítették a vizsgakérdéseket.

Sokan kritikával éltek amiatt is, hogy a törvény nem biztosítja a teljes vizsgamentességet az idősek és a fogyatékkal élők számára.²¹ A törvény erről csupán annyit mond, hogy a minisztertanács határozza meg azokat a speciális eljárásokat, melyekkel a fogyatékkal élők nyelvtudását tesztelik. A 65. életévüket betöltött személyek pedig mentesülnek a nyelvvizsga azon része alól, amelynek során esszét kell írniuk a vizgabizottság által megadott témáról. De a teszt többi részét teljesíteniük kell: hivatalos és egyéb információk megértése, szabadon társalgás egy adott témáról, folyékony olvasása és értelmezése bármilyen utasításnak, szövegnek.²² A törvény nem határoz meg olyan esetet, amikor bárki is mentesülne az alkotmányossági és történelemvizsga egésze vagy csak egy része alól is.

A honosítási eljárásokat már 1995. február 1-jén megindították, s 2004. augusztus 31-ig 82715 honosítási kérvény érkezett 93071 honosítás iránti kérelemmel. A két említett szám azért különbözik, mert a lett állampolgársággal nem rendelkező szülők saját honosításukkal egyidejűleg kérhetik, hogy gyermekük is kapjon az eljárás során lett állampolgárságot. Természetesen a gyermeknek ebben az esetben nem kell vizsgát tenni, a szülők mintegy abszolválják helyette. Összesen 77082 személy – köztük 9955 gyermek – jutott honosítás révén állampolgársághoz.²³

Az állampolgárság odaítéléséről a végső döntést a kormány hozza meg. A testülethez azonban csak olyan kérelmek érkeznek, melyek előzőleg már átestek különböző vizsgálatokon. A Honosítási Hivatalhoz beérkezett kérelmeket ugyanis elküldik a Belügyminisztérium Információs Központjába, a Totalitarizmus Következményeinek Dokumentációs Központjába, az állambiztonsági hivatalokhoz, továbbá az Állampolgársági és Bevándorlási Hivatalhoz.²⁴ Ezen intézményeknek egy hónapjuk van arra, hogy megvizsgálják és véleményezzék a kérvényeket. Ha a szükséges információk beszerzése bonyodalmakba ütközik, akkor a válasz továbbítására rendelkezésre álló idő három hónapra hosszabbodik. Abban az esetben, ha a négy szerv közül akár csak az egyik is úgy tekinti, hogy az illető személy nem felel meg a honosítási kritériumoknak, a kérvényt elutasítják. Tehát csak abban az esetben utasítják el, ha van valamilyen kizáró ok. Ha más okokból adott az egyik intézmény negatív választ, akkor a Honosítási Hivatal vezetője még dönthet úgy, hogy a kérvényező nevét felterjeszti a kormány elé, mely eddig még nem hozott elutasító döntést. Ez főként annak tudható be, hogy a minisztertanács elé egy lista kerül a kérvényező névével, s arról a kormány mint listáról határoz.

Nem kaphat állampolgárságot az, aki a Lett Köztársaság függetlensége, demokratikus parlamenti rendszere vagy az állami hatalom ellen tevékenykedett; aki 1990. május 4-e után fasiszta, sovinszta, nemzetiszocialista, kommunista vagy más totalitárius eszméket terjesztett vagy nemzeti vagy faji gyűlöletet szított; külföldi állam államhatalmi, adminisztratív vagy jogérvényesítő szervének tisztviselője; külföldi állam hadseregénél, biztonsági szolgálatánál vagy rendőri szervénél szolgál; aki 1940. június 17-e után a szovjet hadseregből történő leszerelését követően Lettországot választotta lakóhelyéül; aki a KGB alkalmazottja, informátora, ügynöke vagy titkos információ kezelésével megbízott beosztottja volt; aki 1991. január 13-a után a Lett Köztársaság ellen tevékenykedett a Szovjetunió Kommunista Pártjában (SZKP), a Lett Szovjet Szocialista Köztársaság Dolgozó Emberek Nemzetközi Frontjában stb.²⁵

Maga az eljárás idővel sokat egyszerűsödött, a tájékoztatás is jóval szélesebb körű, ugyanakkor továbbra is van egy nagy akadálya a honosítási eljárások lefolytatásának, ez pedig a kérelmek hiánya. Miért nem nyújtják be ezeket tömegesen? Félnék a vizsgától? Származik valamilyen előnyük abból, hogy non-citizenek maradnak? Egy felmérés megvizsgálta a lehetséges okokat. A nem állampolgárok 59 százaléka gondolja úgy, hogy nem tudná letenni a nyelvvizsgát; 54 százalék tart attól, hogy a történelemvizsgát nem tudná teljesíteni; 47 százalék válaszolt úgy, hogy nincs erre pénze; 43 százalék azt mondta, hogy már van non-citizen útlevele, és nem kell neki másik; 36 százaléknak egyszerűen nincs szüksége lett állampolgárságra; 33 százalék nyilatkozott úgy, hogy a honosítási eljárás számára megalázó; 26 százalék nem tartja fontosnak, hogy részt vehessen a választásokon;²⁶ 23 százalék nem érzi magát Lettországhoz tartozónak; 21 százaléknak nincs ideje arra, hogy összekeresgélje a dokumentumokat; húsz százalék úgy gondolkodott, az állampolgárság megnehezítené, hogy Oroszországba utazhasson;²⁷ ugyanennyien tartják elégtelennek a honosítással kapcsolatban szolgáltatott információt; 11 százalék nem hisz benne, hogy megkapná az állampolgárságot; nyolc százalék nem kíván a hadseregben szolgálatot teljesíteni; öt százalék tartja akadálnak, hogy családja nem támogatná ebbéli elképzeléseit; ugyanennyien már más állam állampolgárai; és ugyanennyien mondják, hogy nincs joguk a kérvényt benyújtani; négy százalék mondta azt, hogy inkább egy másik ország állampolgárságát szeretné megkapni.²⁸

Lettországban 1996-ban nyelvvoktatási programot indítottak, hogy a nem állampolgárok nyelvtudását fejlesszék. Szociológiai felmérések szerint egyre több nem lett ember tanul meg saját akaratából lettül (2000: 29 százalék, 2002: 35 százalék) és azoknak a fiataloknak a száma, akik egyáltalán nem beszélik a nyelvet, gyorsan és folyamatosan csökken (1997: 27 százalék, 2002: 4 százalék).²⁹

A nyelv kérdése tehát az állami feladatvállalás szintjén – több-kevesebb hiányossággal – megoldottnak látszik. A honosítási vizsgán elvárt történelmi és alkotmányossági ismeretekről – ahogy fentebb már említettük – külön könyvet állítottak össze. A Honosítási Hivatal jól felszerelt, modern intézmény, amely nagy figyelmet szentel az állampolgár-

ság megszerzésének népszerűsítésére, kiadványok, ismertetőik készítésére és felvilágosítás nyújtására – természetesen részben külföldi anyagi támogatásokra támaszkodva. Nagyon színvonalas honlapot működtet, ahol minden lehetséges információ rendelkezésre áll és nemcsak lett nyelven. A Honosítási Hivatal talán az egyetlen olyan intézmény Lettországon belül, amelyet az orosz sajtó nem kritizál, inkább elismeréssel szól a munkájáról. A hivatal vezetője volt az első olyan állami tisztviselő, aki 1999-ben kiérdemelte a Soros Alapítvány díját a közösségi harmónia elősegítéséért.³⁰ A hivatal munkáját dicséri a gyermekeket érintő elismertetési eljárással kapcsolatos kampány sikere is.

Mi tartja vissza mégis az embereket attól, hogy állampolgárságért folyamodjanak? Megítélésem szerint csökken az emberekben a vizsgától való félelem, egyre szélesebb körű lesz a nyelvismeret, bár, természetesen, e téren van még tennivaló. A nyelvkérdéssel kapcsolatban David D. Laitin a Lettországon belül 2004. szeptember 17–18-án rendezett nemzetközi konferencián³¹ úgy vélte, hogy Lettországnak a háromnyelvűséget kell propagálnia. Ez Lettország keresztye. E három nyelv: a lett, az orosz és az angol. Vonzóvá kell tenni az orosz ajkú fiatalok számára a lett nyelvet, s ugyanígy divatosá a lett nemzetiségűek körében az orosz nyelv ismeretét.

Úgy vélem, annak, hogy az emberek nem kérvényezik honosításukat, oka egyrészt az egyes eljárásokkal kapcsolatos tudatlanság – melyben azonban nem feltétlenül az állami szervek a hibásak, hiszen az állampolgársággal kapcsolatos problémakör mindennapos beszédtema az országban –, a legfőbb ok azonban magának a szándéknak a hiánya. Nincs motivációjuk az embereknek az állampolgárság megszerzésére.

Ez utóbbi probléma élesen jelentkezik két nem állampolgár gyermekének esetében – vagyis az elismertetési eljárás során. Az emberek nem kérvényezik gyermekük lett állampolgárként való elismerését, mert több haszonnal jár számukra, ha hontalannak tudják őt, különösen ha fiú az illető.

Azonban felmerül a kérdés, az Európai Unióhoz történő csatlakozás után vajon mi jár több haszonnal egy nem állampolgár számára: nem állampolgárnak maradni vagy állampolgársághoz jutni honosítás vagy elismertetés útján. Hiszen az unió országainak állampolgárai – a maastrichti egyezmény óta – uniós polgársággal is rendelkeznek, amely ugyan nem helyettesíti az állampolgárságot, de kiegészíti azt. Ha azonban nincs állampolgárságuk – de nem hontalanok –, hogyan illethetnék meg őket az európai polgárjoggal együtt járó jogok?³²

Az eddigiek egyben jelzik az állami feladatvállalás részéről felmerülő problémákat is. Az egyik legégetőbb kérdés az, hogy miért nem kapnak ezek a gyermekek – tudniillik a két hontalan vagy nem állampolgár szülőtől származó gyermekek, akik egyébként hontalanok lennének – automatikusan állampolgárságot pusztán amiatt a tény miatt, hogy Lettország területén születtek. Vagyis miért nem lehet alkalmazni tisztán a *jus soli* elvét, mint azt például Finnország ilyen esetekben teszi? A politikai oldalról gyakran elhangzik ezzel kapcsolatban az érv, hogy szüksége van az államnak arra, hogy a kérvé-

nyező fél a kérvényezés tényével bizonyítsa az állam iránti lojalitását. A gyakran hangoztatott jogi érv pedig az, hogy Lettország nem szegi meg az őt kötő, *a hontalanság kiűszöböléséről szóló egyezményt* egy ilyen passzussal, hiszen a gyermek szüleinek lehetőséget biztosítottak arra, hogy kérvényezzék a gyermek számára az állampolgárságot vizsga és eljárási díj nélkül, illetve a gyermek – mielőtt betöltötte 15. életévét – maga kérvényezheti az állampolgárságot. Ellenérv: egy jogot – tudniillik a gyermek állampolgársághoz való jogát³³ – nem lehet függővé tenni egy a szülő számára rendelkezésre álló lehetőségtől. Emellett a szülő rendelkezésére álló lehetőséget nem lehet úgy tekinteni, mint kötelezettséget, hiszen ebben az esetben a nemzetiséghez való jog többé nem lenne jogként értelmezhető. Továbbá *a gyermek jogairól szóló egyezmény* azt kívánja meg, hogy a gyermek mindenek felett álló érdekét kell szem előtt tartani. Az viszont nem tekinthető a gyermek érdekében való ténykedésnek, ha arra kényszerítik, hogy olyan állam állampolgárává váljon, ahol valójában nem él s nagy valószínűség szerint nem is kíván élni – tudniillik Oroszországban.³⁴ Vagyis az elismerés helyett automatikusan állampolgárságot kellene biztosítani az ilyen helyzetben lévő gyermekeknek.

A másik probléma az 1991. augusztus 21-e előtt született gyermekekkel kapcsolatban merül fel. Az ő esetükben ugyanis a két hontalan vagy nem állampolgár szülő nem is kérvényezheti az elismertetési eljárás lefolytatását. Nekik csak a 15. életévük betöltését követően volt és lesz joguk arra, hogy honosítási eljárás során állampolgársághoz jussanak. Ez ugyan 2004-ben már csak két év további várakozási időt jelentett, azonban ezzel a probléma semmiképpen sem tekinthető megoldottnak.

A harmadik neuralgikus pont a fogyatékkal élők és az idősek vizsgakötelezettsége. Rájuk vonatkoznak ugyan kedvezmények, azonban a jogszabályok nem biztosítanak teljes mentességet.

A problémákat sem elhallgatva azonban kijelenthetjük: Lettország jelentős eredményeket ért el, foglalkozik a nem állampolgárok helyzetével. Ám sok szabályozás megváltoztatása csak törvényi úton lehetséges, ahol viszont a politikusoknak nem könnyű megegyezésre jutniuk. Ezt az igyekezetet ismerte el az EBESZ nemzeti kisebbségi főbiztosa, amikor 2003-ban egy lett intézetnek, az Emberi Jogok és Etnikai Tanulmányok Lett Központjának ítélte oda a Van der Stoel-díjat.³⁵

Jegyzetek

- 1 Poleshchuk, Vadim-Tsilevich, Boris: The Baltic States before EU accession: Recent Developments in Minority Protection. In: *European Yearbook of Minority Issues*, Vol. 2., 2002. 3. sz., 284. o.
- 2 *Report on the Implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities in the Republic of Latvia*. Latvian Human Rights Committee, Riga 2002. 7. o.
- 3 A hontalan és a nem állampolgár megkülönböztetése támadható, hiszen a különbség alapja pusztán az a tény, hogy az utóbbiak a volt Szovjetunió állampolgárságával rendelkeztek; egyébként azonban egyik kategóriába tartozó személy sem állampolgára semmilyen országnak. Ez azonban nem elegendő alap ahhoz, hogy valakitől ily módon megtagadják a jogot, hogy hontalannak ismerjék el.
- 4 Sokat vitatott pontja a törvénynek, hogy mit értenek az alatt, hogy más állam nemzetiségéhez tartozó személy.
- 5 *Citizenship Law*, General Provisions.
- 6 Azon személyekre, akik e dátumot követően léptek Lettország területére egy másik törvényt, a külföldi állampolgárok és hontalanok Lettországba lépéséről és tartózkodásáról szóló törvényt kell alkalmazni.
- 7 *Law "On the Status of Former USSR Citizens Who are not Citizens of Latvia or Any other State"* Article 1.
- 8 NB! Lettország is ratifikálta A hontalanság visszaszorításáról szóló 1961-es ENSZ-egyezményt (*Convention on the Reduction of Statelessness*, New York, 1961. augusztus 30.).
- 9 Úgy gondolom, hogy az előbbi érv erősebb. Tehát amennyiben nem jár automatikusan a területen való születéssel állampolgárság, az nem tekinthető a *jus soli* elve alkalmazásának.
- 10 *Citizenship Law* Article 3. § 1.
- 11 *Citizenship Law* Article 2. § 1.
- 12 Ennek oka, hogy az állampolgársági törvény megalkotásakor úgynevezett *ablakrendszert* vezettek be, amelynek értelmében adott időszakban csak meghatározott kategóriába eső személyek kérvényezhették honosításukat. Tették mindezt annak érdekében, hogy elkerüljék a tömeges jelentkezéseket, amelyek a hivatalok munkáját ellehetetlenítették volna. Azonban a túl kevés beérkezett kérvény miatt s részben nemzetközi nyomásnak engedve 1998-ban eltörölték ezt a rendszert.
- 13 *Statistics on naturalisation as at August 31, 2004*. <http://np.gov.lv>.
- 14 1 lat ~ 1,5 euró
- 15 *Regulations on the State Duty Payable for Submission of a Naturalization Application*, Reg. No. 234 of the Cabinet of Ministers, Riga, 2001. június 5., 2-4. §
- 16 *Citizenship Law* Article 12.
- 17 CSCE High Commissioner on National Minorities, Recommendation No 238/93/L/Rev. 1993. április 6.
- 18 *Citizenship Law* Article 12.
- 19 Minister of Foreign Affairs Republic of Latvia to OSCE High Commissioner on National Minorities, 31/666-5680, 1997. szeptember 11.
- 20 CSCE High Commissioner on National Minorities, Recommendation, No 238/93/L/Rev., 1993. április 6., CSCE High Commissioner on National Minorities, Recommendation, No 1463/93/L, 1993. december 10., OSCE High Commissioner on National Minorities, Recommendation, No 516/96/L, 1996. március 14., OSCE High Commissioner on National Minorities, Recommendation, No 1085/96/L, 1996. október 28., OSCE High Commissioner on National Minorities, Recommendation, No 1147/96/L, 1996. november 21., OSCE High Commissioner on National Minorities, Recommendation, No 376/97/L, 1997. május 23.
- 21 CSCE High Commissioner on National Minorities, Recommendation No 238/93/L/Rev., 1993. április 6.
- 22 *Regulations on the State Duty Payable for Submission of a Naturalization Application*, Reg. No. 234 of the Cabinet of Ministers, Riga, 2001. június 5., 5. §.
- 23 *Statistics on naturalisation as at August 31, 2004*. <http://np.gov.lv>.
- 24 *The Procedure for the Acceptance and Review of Naturalisation Applications*, Regulations of the Cabinet of Ministers No. 34, 1999. február 2., 22. §.

- 25 Citizenship Law Article 11.
- 26 Gyakorlatilag ez a legnagyobb különbség az állampolgárok és a nem állampolgárok között.
- 27 A hatályos rendelkezések szerint a nem állampolgároknak is szükségük van vizumra, hogy Oroszországba utazzanak, azonban nekik kevesebbe kerül.
- 28 Programme "On the Way to a Civic Society – 2000". Survey of Latvian Inhabitants. Report. Baltic Institute of Social Sciences, 2001. március, 30–32. o.
- 29 National Programme for Latvian Language Training. Annual Report, 2003.
- 30 The Naturalisation Board of the Republic of Latvia, 1994–1999. 18. o.
- 31 Changing and Overlapping Identities: Latvia Facing EU Enlargement. International Conference, Riga, 2004. szeptember 17–18.
- 32 Európai Alkotmány „8. cikk (1) Uniós polgár mindenki, aki a tagállamok valamelyikének állampolgára. Az uniós polgárság kiegészíti és nem helyettesíti a nemzeti állampolgárságot.
- (2) Az uniós polgárokat megilletik az alkotmányban meghatározott jogok, és terhelik az abban megállapított kötelezettségek. Így az uniós polgárok:
- jogosultak a tagállamok területén szabadon mozogni és tartózkodni;
 - választásra jogosultak és választhatók a lakóhelyük szerinti tagállam európai parlamenti és helyhatósági választásain ugyanolyan feltételekkel, mint az adott tagállam állampolgárai;
 - jogosultak bármely tagállam diplomáciai vagy konzuli hatóságainak védelmét igénybe venni olyan harmadik ország területén, ahol az állampolgárságuk szerinti tagállam nem rendelkezik képvisellel, ugyanolyan feltételekkel, mint az adott tagállam állampolgárai;
 - jogosultak petíciót benyújtani az Európai Parlamenthez, az európai ombudsmanhoz folyamodni, valamint arra, hogy az alkotmány nyelveinek valamelyikén írásban az unió bármely intézményéhez vagy tanácsadó szervéhez forduljanak, és ugyanazon a nyelven választ kapjanak.”
- Az alkotmányos szerződés nem hoz változást a jelenlegi szabályozásban.
- 33 Lásd Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya 24. cikkely 3. §, valamint a Gyermek jogairól szóló egyezmény 7. cikkely 2. § és A hontalanság visszaszorításáról szóló egyezmény.
- 34 OSCE High Commissioner on National Minorities, Recommendation, HCNM.GAL/1/97, 1997. szeptember 11.
- 35 http://www.osce.org/news/show_news.php?id=3572.

Résumé

Latvia – To Be a Citizen or Not To Be (a Citizen)?

Historically Latvia has always been an ethnically heterogenous country. However, before the re-independence it did not have to face those difficulties which have been deriving from the refusal of accepting the so called zero option in 1991. These difficulties mean the great number of persons without Latvian citizenship and without citizenship at all living in the territory of Latvia. Of course, these difficulties have not only been presented by the refusal of the zero option, but also by the policy of Latvia.

The Latvian Republic has accepted its citizenship law only in 1994. Until then the

legal status of these persons was not regulated. According to this law, there are four different groups of persons living in Latvia: Latvian citizens, aliens, stateless persons and non-citizens. The study tries to point out the difference between these positions and their main characteristics. It also gives a deeper insight to the criteria of obtaining citizenship, namely the process of naturalization. Finally, by the help of presenting the citizenship legislation of Latvia the author tries to find an answer to the question why people do not apply for Latvian citizenship?

Lettland – Staatsangehöriger sein oder (Nicht-)Staatsangehöriger sein?

Lettland war historisch gesehen immer ein ethnisch homogenes Land. Vor der Wiedergewinnung seiner Unabhängigkeit brauchte es aber nicht solchen Problemen ins Auge zu blicken, die sich aus der Ablehnung der so genannten Zero-Option des Jahres 1991 ergaben. Diese Schwierigkeiten ergaben sich aus der großen Zahl jener Menschen, die ohne lettische Staatsangehörigkeit, ja sogar ohne jedwede Staatsangehörigkeit auf dem Territorium Lettland lebten. Natürlich rührten diese Schwierigkeiten nicht nur aus dem Fakt her, dass Lettland die Zero-Option ablehnte, sondern auch aus der Politik Lettlands.

Von der Lettischen Republik wurde das Staatsbürgerschaftsgesetz erst im Jahre 1994 angenommen. Bis dahin war der rechtliche Status dieser Menschen ungeregelt. Dem Gesetz gemäß wurden die im Land lebenden Menschen in vier Gruppen eingeteilt: lettische Staatsangehörige, Ausländer, Individuen ohne Staat und Nicht-Staatsbürger. Die Studie versucht einen Unterschied zwischen diesen Kategorien zu machen. Sie geht auch darauf ein, welche Kriterien zur Staatsangehörigkeit, d. h. zur Einbürgerung erforderlich sind. Schließlich sucht die Autorin durch die Vorstellung der Gesetzgebung im Zusammenhang mit der lettischen Staatsangehörigkeit auch eine Antwort auf die Frage zu geben, weshalb die Menschen nicht bestrebt sind, die lettische Staatsangehörigkeit zu erwerben.